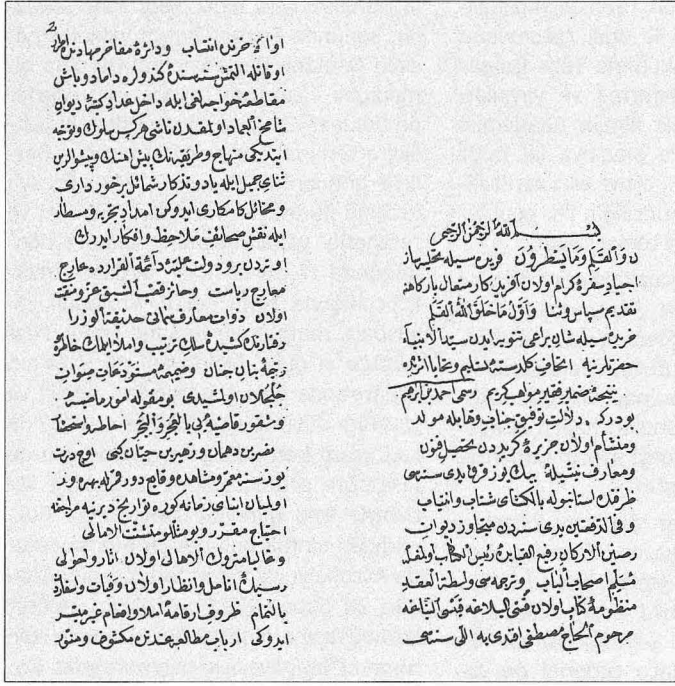

Ahmed Resmî'nin *Halikatü'r-rüesâ* adlı eserinin müellif nüshasından ilk iki sayfa (Süleymaniye Ktp., Resûl-küttâb, nr. 639)

BİBLİYOGRAFYA :

- BA, KK, *Ruûs Defteri*, nr. 261-6/61; İzzî, *Târih*, İstanbul 1199, s. 70, 283; Hâkim Mehmed, *Târih*, TSMK, Bağdat Köşkü, nr. 231, vr. 298^b-310^a; Râmîz, *Âdâb-ı Zurefâ*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3875, vr. 43^a; a.mlf., *Zübdetü'l-vakâit*, İÜ Ktp., TY, nr. 2395, vr. 15^b, 24^b, 25^a; Murâdî, *Silkü'd-dürr*, Bulak 1292, I, 72, 73-80; Enverî, *Târih*, İÜ Ktp., TY, nr. 5994, vr. 69^a, 412^a; a.e., *Millet Ktp.*, Târih, nr. 67, vr. 177^a, 193^b, 194^b; Vâsîf, *Târih*, I, 120, 132, 239, 262; Âkîf Mehmed, *Târih-i Cûlûs-i Sultan Mustafa*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2108, vr. 15^a, 247^a; Ahmed Cevdet Paşa, *Târih*, İstanbul 1303, II, 236; Hammer, *Wiener und Berliner Gesandtschafts Bericht*; Resmî Ahmed Efendi, *Gesandtschaftliche Berichte von seinen Gesandtschaften in Wien im Jahre 1757 und im Berlin im Jahre 1763*, Berlin 1809; J. J. S. Sekowski, *Collectanea z Dziejopisów Tureckich*, Warszawa 1825, II, 222, 289; Flügel, *Handschriften*, II, 101; Willy-Bey Bolland, *Eine Türkische Botschaft an Friedrich den grossen*, İstanbul 1903; *Sicill-i Osmani*, II, 380 vd.; *Osmanlı Müellifleri*, III, 58 vd.; Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefâretnâmeleri* (nşr. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara 1968, s. 102-105, 112-116; Babinger (Üçok), s. 337-340; a.mlf., "Ahmed Resmî", *İA*, I, 202; Kemal Beydilli, *1790 Osmanlı-Prusya İttifakı*, İstanbul 1984, s. 14-16; a.mlf., *Büyük Friedrich ve Osmanlılar*, İstanbul 1985, s. 81-92; Hüseyin G. Yurdaydın, "Ahmed Resmî Efendi ve Bazı Düşünceleri", *Mustafa Reşid Paşa ve Dönemi Semineri (Bildiriler)*, Ankara 1987, s. 65-70; Bekir Kütükoğlu, "Ahmed Resmî", *Küçük Türk İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1974, s. 54-55; Bilge Ercilasun, "Ahmed Resmî Efendi'nin Türk Yenileşme Tarihindeki Yeri", *Atsız Armağanı*, İstanbul 1976, s. 127-146.

BEKİR KÜTÜKOĞLU

AHMED REŞİD EFENDİ

(1758-1834)

Osmanlı şeyhülislâmı.

ellifin vatânı Girit'in fethine vesile teşkil etmesi gibi bir sebebe dayanmaktadır.

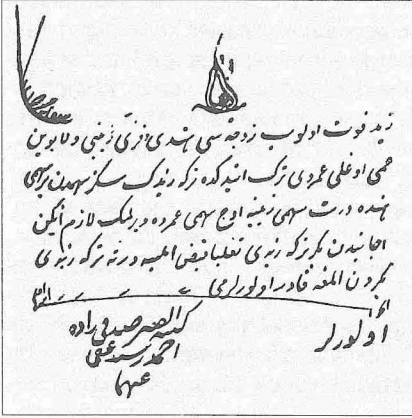
Ahmed Resmî Efendi'nin bir diğer biyografi denemesi, Alaybeyizâde Emin Mehmed Efendi'nin 1666'da telif ettiği *Vefeyât*'ına 1778'e kadar getirdiği zeyildir (Viyana National Bibliothek'indeki nüshasının tavsifi için bk. G. Flügel, II, 101).

Viyana elçiliğinden dönüşte, seyahati sırasında gördüklerini, Avusturya'nın devlet idaresi ve politikası ile Viyana'nın durumu ve halkının yaşayışını bir rapor halinde tesbit ederek hükümete sunmuştur. Bu küçük *Sefâretnâme* çağdaş vekâyî'nâmelerde yer aldığı gibi ayrıca basılmış (İstanbul 1304) ve Hammer tarafından da Almanca'ya çevrilmiştir (Berlin ve Stettin 1809). Berlin dönüşü sunduğu raporda ise yolu üzerindeki Romanya, Polonya ve Prusya şehirleri, Büyük Friedrich'in faaliyetleri ve ülkesi hakkındaki görüşleri yer almaktadır. Vekâyî'nâmelere konulan ve ayrıca müstakil olarak da yayımlanan bu *Sefâretnâme* (İstanbul 1303), Almanca (Berlin ve Stettin 1809) ve Lehçe'ye tercüme edilmiştir.

Hazır bulunduğu 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı hakkındaki görüş, tenkit ve itibârlarını kaydettiği *Hulâsatü'l-ittibâr* adlı eserini 1781'de kaleme almıştır. Bu eser üç defa basılmış (İstanbul 1282, 1286, 1307) ve H. F. von Diez

tarafından Almanca'ya tercüme edilmiştir (Halle ve Berlin 1813). Yine 1768-1774 harbi sırasında, Osmanlı teşkilâtında ve hususiyile ordunun iase ve ikmalinde görülen aksaklıkları, Sadrazam Halil Paşa'ya sunduğu 1770 tarihli *Lâ-yiha*'da (İÜ Ktp., TY, nr. mükerrer 419, vr. 1^b-10^b) dile getirdiği gibi, Bucak ve Memleketeyn'i istilâ eden Ruslar'ın buralardan bir daha çıkarılamayacağı vehmine kapılan Sadrazam Muhsinzâde Mehmed Paşa'yı, tarihî hadiseleri zikrederek, devletin harp yerine hudut muhafazasına gayret göstermesi halinde Ruslar'ın geri çekileceğini telkin eden *takrir**'i (faksimilesi ve sadeleştirilmiş metni için bk. İ. Parmaksızoğlu, "Bir Türk diplomatının XVIII. yüzyıl sonunda devletler arası ilişkilerle dâir görüşleri", *TTK Belleten*, XLVII/186 [1983], s. 527-535) ile tenvir ve teselliye çalışmıştır. Ahmed Resmî Efendi'nin diğer eserleri arasında, Prusya'dan dönüşte tercüme ettiği *Coğrafya-yı Cedîd*'i (Süleymaniye Ktp., Hüsrev Paşa, nr. 268, 269), 1754'te, Sadrazam Bâhir Mustafa Paşa'nın ata düşkünlüğü vesilesiyle, bu hayvana duyulan sevgiyi dile getiren Arapça, Farsça ve Türkçe'deki tabir, darbimesel ve beyitlerle, atın tabiatı ve hasletleri hakkında yazdığı *el-İstînâs fî ahvâlî'l-efrâs* (İÜ Ktp., TY, nr. 6667) adlı risâlesi ile Arapça nesirdeki kudretine delil sayılan ve Arapça darbimeselleri toplayan *Zülâliyye* adlı *makâme**'si ve Arapça *Luğaz*'ı (Murâdî, I, 74-78) sayılabilir.

7 Ağustos 1758'de doğdu. I. Abdülhamid devri ilmiye ricâlinde Mehmed Sıdkı Efendi'nin oğludur. Tahsili ve hocaları hakkındaki bilgiler yetersizdir. Başlangıçta çeşitli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra kadılık mesleğine geçerek İzmir, Mekke ve İstanbul kadılıklarında bulundu. Daha sonra 1816'da Anadolu kazaskeri, 1816 ve 1821'de iki kere Rumeli kazaskeri oldu. 10 Kasım 1822'de Yâsincizâde'nin azli üzerine şeyhülislâmlığa getirildi. Şeyhülislâmlığı döneminde ilmiye sınıfının menfaatlerini koruyan Ahmed Reşid Efendi, kendisinden önceki dönemlerde çeşitli sebeplerle sürgüne gönderilen ulemânın sıkıntılarını gidermeye ve onları memnun etmeye çalıştı. Ancak, gerek yakınlarının nâiblerden rüşvet aldığı yolunda-

Ahmed Reşid Efendi'nin bir fetvası
(İlmîyye Sahnâmesi, s. 587)

ki iddialar, gerekse Kasım 1823'te mülâzımlar arasında yapılan ruûs* imtihanından sonra bazı haksızlıklar yapıldığı tarzındaki şikâyetler üzerine 25 Eylül 1823'te azledildi (Cevdet, XII, 83). Bundan sonraki hayatını Rumelihisarı'ndaki yalısında geçiren Ahmed Reşid Efendi, 20 Ekim 1834'te vefat etti; vasiyeti üzerine Eğrikapı civarındaki Toklu Dede Mezarlığı'na defnedildi.

Derin bir fıkıh bilgisine sahip olan, ancak kaynaklarda herhangi bir eserine rastlanmayan Ahmed Reşid Efendi'nin şeyhülislâmlığı on bir ay kadar sürmüştür.

BİBLİYOGRAFYA:

Cevdet, Târih, XII, 56, 83; Devhatü'l-meşâ-yih, s. 127-128; İlmîyye Sahnâmesi, s. 586-587.

MEHMET İPŞİRLİ

AHMED RIDVAN

Hamse sahibi divan şairi.

Doğum tarihi belli değildir. Kendi ifadesinden Ohrili olduğu anlaşılmaktadır. Tütünsüz veya Bîduhan lakabıyla da anılır. Resmî kayıtlarda baba adının Abdullah olarak belirtilmesi devşirme olduğunu düşündürmektedir. II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanûnî devirlerinde yaşamış, defterdarlık ve sancak beyliği yapmıştır. *İskendernâme*'sinde ve *Divan*'ında Moton Seferi'ne (906/1500) katıldığını, kaleye sancak diktğini bildiren Ahmed Rıdvan'ın bu sırada sancak beyi olduğunu kaynaklar da doğrulamaktadır. Ayrıca II. Bayezid'e sunduğu bir kasidede sırasıyla Karahisar, Hamîd, Teke,

Karaman ve Ankara sancak beyliğinde bulunduğunu belirtmektedir (bk. *Divan*, vr. 346^b-347^b).

Divanındaki bazı şiirlerden ve *Heft-peyker* adlı mesnevisinden anlaşıldığına göre, II. Bayezid'in şehzadeleri Ahmed ile Selim arasındaki taht mücadelesinde Ahmed tarafını tutmuş, Selim'in tahta geçmesiyle de görevinden uzaklaştırılmıştır (bk. *Divan*, 327^b-328^a, 328^b-329^b). Bununla birlikte II. Bayezid devrinde kendisine mülk olarak verilen Diemetoka'daki Ahmed Fakihlû (Ece) köyü, Selim zamanında da onun adına kayıtlıydı. Şehî'nin, "Padişah sancağın çeker pek ağır dirliklü bey idi" demesine bakılırsa, Kanûnî zamanında eski itibarına kavuştuğu söylenebilir. Ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber eldeki bilgilere göre 1528-1538 yılları arasında Edirne'de öldüğü sanılmaktadır. Ayrıca Edirne'de Ağaçpazarı semtinde kendi adıyla anılan bir medresesi bulunduğu ve buranın XVIII. yüzyılın başlarında öğretime açık olduğu bilinmektedir.

Eserleri. Ahmed Rıdvan 27.000 beyit tutarında altı mesnevi ile hacimli bir divan yazmıştır. Kaynaklarda **hamse*** sahibi şairler arasında zikredilen Ahmed Rıdvan'ın mesnevilerinden *İskendernâme* ve *Hüsrev ü Şîrîn*'ini, tezkirelerde mesnevi nâzımı olarak adına rastlanmayan Hayâtî mahlaslı bir şair kendine maletmiştir. Ayrıca, elde yalnız Hayâtî mahlaslı nüshaları bulunmasına rağmen *Mahzenü'l-esrâr* ile *Heft-peyker*'in de Ahmed Rıdvan'ın eserleri olabileceğini araştırmalar göstermektedir (bk. Ünver, *TTK Belleten*, s. 73-125).

1. *Divan*. Kaside, mesnevi, terkibi-bend, gazel ve kıta olmak üzere toplam 1044 şiir ile altmış sekiz beyitten ibaret bu eserin bilinen tek yazması Türk Dil Kurumu Kütüphanesi'ndedir (nr. B 32). 2. *İskendernâme*. Ahmedî'nin *İskendernâme*'sinden faydalanılarak 904'te (1499) kaleme alınmıştır. Yaklaşık 8300 beyit olan bu mesnevinin bir yazması Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'ndedir (M. Çon, nr. B 20). Hayâtî mahlaslı nüshası ise Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Agâh Sırrı Levend Yazmaları, nr. 369/3). 3. *Leylâ vü Mecnûn*. 4250 beyit kadar olduğu tahmin edilen bu mesnevi, yer yer serbest tercüme yoluyla Nizâmî'nin aynı adlı eseri örnek alınarak 1499-1502 yılları arasında yazılmıştır. Eksik olan tek nüshası Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Agâh Sırrı Le-

Ahmed
Rıdvan'ın
Heft-peyker
mesnevisinin
ilk sayfası
(İÖ Ktp., TY,
nr. 7575, vr. 1^a)

vend Yazmaları, nr. 414). 4. *Hüsrev ü Şîrîn*. Şeyhî ve Nizâmî'nin aynı addaki eserlerinden faydalanılarak 907 (1502) yılında tamamlanan eser, şairin ifadesine göre 6308 beyittir. Ancak Berlin yazması 4946, Gotha nüshası ise 5700 beyit kadardır. Rıdvan mahlaslı iki yazması Gotha ve Berlin kütüphanelerinde bulunmaktadır (bk. bibl. W. Pertsch). Hayâtî mahlasını taşıyan iki nüshadan biri Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde (Agâh Sırrı Levend Yazmaları, nr. 369/4), diğeri Hasan Özdemir'in hususi kütüphanesinde bulunmaktadır. 5. *Rıdvânîyye*. 914 (1508-1509) yılında tamamlanan dinî-ahlâkî konulu bu mesnevi, şair tarafından 2080 beyit olarak bildirilmişse de Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki (Hacı Mahmud Efendi, nr. 3330) bilinen tek yazmasında 1743 beyit bulunmaktadır. 6. *Mahzenü'l-esrâr*. Nizâmî'nin aynı adı taşıyan dinî-ahlâkî ve tasavvufî mesnevisinin aynı vezinle yapılmış serbest bir tercümesidir. Hayâtî mahlasını taşıyan tek yazması Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (Agâh Sırrı Levend Yazmaları, nr. 369/1). 7. *Heft-peyker*. Nizâmî'nin *Behrâmnâme* (*Heft-günbed*) adlı mesnevisinin serbest tercümesidir. Sâsânî hükümdarlarından Behrâm'ın av ve çeşitli eğlencelerle geçen günlerini anlatan 4174 beyitlik bu mesnevinin 917-918 (1511-1512) tarihleri arasında kaleme alındığı tahmin edilmektedir. Bilinen iki yazması Hayâtî mahlasını taşımakta olup biri Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde (Agâh Sırrı Levend Yazmaları, nr. 369/2), diğeri İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (TY, nr. 7575).

Şairin bunlardan başka 104 beyitlik *Kasîde-i Bür'e Tercümesi* (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 5427; Lâleli, nr. 3733; Lala İsmail, nr. 728), ayrıca *Câmiu'n-nezâir*